

EPISTOLARUM
AD FAMILIARES
LIBER V.

Q. METELLUS, Q. F. CELER, PROCOS. M. T. C. S. D.

I. I vales, bene est. Existimaram pro mutuo inter nos animo, & pro reconciliata gratia, neque me absentem ludibrio laesum iri, nec Metellum¹ fratrem² ob dictum, capite ac fortunis per te oppugnatum iri. Quem si parum pudor ipsius defendebat, debebat vel familia nostrae dignitas, vel meum studium erga vos remque publicam, satis sublevare. Nunc video illum circumventum, me desertum, a quibus minime conveniebat. Itaque in luctu & squalore sum, qui provinciae, qui exercitui praesum, qui bellum gero. Quae quoniam nec ratione, nec majorum nostrum clementia administrastis, non erit mirandum, si vos poenitebit. Te tam mobili in me meosque esse animo, non sperabam. Me interea nec domesticus dolor, nec cuiusquam injuria a republica abducat. Vale.

ARGUMENTUM. Queritur Metellus Celer, qui, praetor superiore anno, Cicerone consule, ex praetura Galliam pro consule regebat, Metellum Nepotem, fratrem suum, a Cicerone in Senatu oppugnatum esse. *Anno U. C. 691.*

¹ Fratrem] Germanum: ut pater utriusque fuerit Q. Metellus Nepos; Balaerici filius; Macedonici Nepos. Nam hunc Nepotem, Ciceronis inimicum, filium ejus Nepotis

fuisse, qui cum T. Didio consul fuit anno DCLV. Peditanus ostendit in commentario Cornelianae. *Mssus.*

² Ob dictum] Vid. quae Cicero respondet.

³ Bellum gero] Cum Salassis, & in alpibus gentibus, quae nondum populo Romano parebant. Et cum iisdem pugnavit D. Brutum, cognoscitur ex ep. 4. lib. XI. *Idem.*

M. T. M.

M. T. M. F. C. Q. METELLO Q. F.
CELERI PROCOS. S. D.

II. **S**I tu exercitusque valetis, bene est. Scribis ad me, te existimasse, pro mutuo inter nos animo, & pro reconciliata gratia, nunquam te a me ludibrio laesum iri. Quod cuiusmodi sit, satis intelligere non possum: sed tamen suspicor ad te esse allatum, me, in senatu cum disputarem, permultos esse, qui rempublicam a me conservatam dolerent, dixisse: a te propinquos tuos, quibus negare non potuisses, impetrasse, ut ea, quae statuisses tibi in senatu de mea laude esse dicenda, reticeres. Quod cum dicerem, illud adjunxi, mihi tecum ita dispersitum officium fuisse in reipublicae salutem retinenda, ut ego urbem a domesticis infidiis, & ab intestino scelere: tu Italiam & ab armatis hostibus, & ab occulta conjuratione defenderes: atque hanc nostram tanti & tam praecleari muneris societatem, a tuis propinquis labefactam: qui, cum tu a me rebus amplissimis atque honorificentissimis ornatus esses, timuissent, ne qua mihi pars abs te voluntatis mutuae tribueretur. Hoc in sermone, cum a me exponeretur, quae mea expectatio fuisset orationis tuae, quantoque in errore versatus essem; visa est oratio non injucunda: & mediocris quidam est ritus consecutus, non in te, sed magis in errorem meum; & quod me abs te cupisse laudari, aperte atque ingenue confitebar. Jam hoc non potest in te non honorifice esse dictum, me, in clarissimis meis atque amplissimis rebus, tamen aliquod testimonium tuae vocis habere voluisse. Quod autem ita scribis, pro mutuo inter nos animo; quid tu existimes esse in amicitia mutuum, nescio: equidem hoc arbitror, cum par voluntas accipitur, & redditur. Ego si hoc dicam, me tua causa praetermississe¹ provin-

ARG. Respondet superiori epistole, querele Metelli, commemorando sua in cum officia, quibus ille non mutuo respondisset: nec fratrem ejus se oppugnasse, sed oppugnantem restitisse. Quem quod Celer tucatur, laudat ejus pietatem: suae autem amicitiae constantiam pollicetur. *Anno U. C. 691.*

¹ Italiam] Cicero consul Q. Metellum miserat in agrum Picenum & Gallicanum, ut Catilinam conatus impederet. *Cellar.*

² Provinciam] Cum ex consulatu in Galliam ire posset, maluit in urbe remanere. Quod ipsum epist. 4. lib. XV. scripsit ad Antonem; & ad Att. ep. 1. lib. II. *Idem.*

vinciam, tibi ipse levior videar esse: meæ enim rationes ita tulerunt, atque ejus mei consilii majorem in dies singulos fructum voluptatemque capio. Illud dico, me, ut primum in concione provinciam depofuerim, statim, quemadmodum eam tibi traderem, cogitare cœpisse. Nihil dico de fortitione vestra; tantum te suspicari volo, nihil in ea re per collegam meum, me insciente, esse factum. Recordare cætera: quam cito senatum illo die, facta fortitione, coegerim, quam multa de te verba fecerim, cum tu ipse mihi dixisti, orationem meam non solum in te honorificam, sed etiam in collegas tuos contumeliosam fuisse. Jam illud senatus-consultum, quod eo die factum est, ea præscriptione est, ut, dum id exabit, officium meum in te obscurum esse non possit. Postea vero quam profectus es, velim recordere, quæ ego de te in senatu egerim, quæ in concionibus dixerim, quas ad te literas miserim. Quæ cum omnia collegæris, tu ipse velim judices, fatise videatur his omnibus rebus tuus adventus, cum proxime Romam venisti, mutue respondisse. Quod scribis de *reconciliata nostra gratia*; non intelligo, cur reconciliatam esse dicas, quæ nunquam imminuta est. Quod scribis non oportuisse Metellum fratrem tuum ob dictum a me oppugnari: primum hoc velim existimes, animum mihi istum tuum vehementer probari, & fraternam plenam humanitatis ac pietatis voluntatem: deinde, si qua ego in re fratri tuo, republicæ causa, resisterim, ut mihi ignoscas. Tam enim sum amicus republicæ, quam qui maxime. Si vero meam salutem contra illius impetum in me

CRU-

3 De fortitione vestra] Legitur & nostra, hoc est, mea & C. Antonii: in qua primo mihi Macedonia, & illi eventus Gallia. Corr. Sed nihil mutandum censet Lambinus: & recte, opinor, sentit.

4 Collegas tuos] Prætores. Nam in magistratu provincias fortiebantur. Et Galliam Metello invadebant. Manutius.

5 Ea præscriptione est] Præscriptio ejus SC. fuit: Quod M. Tullius Cicero Cos. M. F. de provincia Gallia qua Q. Cæcilio Metello evenit, ornanda, D. E. R. I. C. ut intelligere est ex lib. VIII. epist. 8. Ex qua formula manifestum est studium & officium Cice-

ronis erga Metellum, in cujus gratiam ille hæc verba fecisse, atque ad Senatum retulisse, dicitur. Mirifice fallitur hoc loco Manutius. J. F. Gronov.

6 Profectus es] Post fortitionem profectus est Metellus prætor non in Galliam, quam post præcuram administrandam sortitus erat, sed in Picenum, in quo permansisse usque ad illud tempus, cum Catilina videtur est, e Sallustio cognoscitur. Catilina fugato, Galliam provinciam accepit. Manutius.

7 Proxime] Post necem Cæcilii videtur Metellus, antequam in Galliam iret, Romam revertisse. Idem.

crudelissimum defenderim; satis habeas, nihil me etiam tecum de tui fratris injuria conqueri. Quem ego cum comperissem, omnem sui tribunatus conatum in meam perniciem parare atque meditari; egi cum Claudia uxore tua, & cum vestra sorore Mucia, cujus erga me studium pro C. Pompeji necessitudine multis in rebus perspexeram, ut eum ab illa injuria deterrerent. Atque ille, quod te audisse certo scio, pridie Kal. Januarias, qua injuria nemo unquam in aliquo magistratu improbissimus civis affectus est, ea me consulem affectit, cum rempublicam conservassem, atque abeuntem magistratu concionis habendæ potestate privavit: cujus injuria mihi tamen honori summo fuit. Nam cum ille mihi nihil, nisi ut jurarem, permitteret, magna voce juravi verissimum pulcherrimumque jusjurandum: quod populus idem magna voce me vere jurasse, juravit. Hac accepta tam insigni injuria, tamen illo ipso die misi ad Metellum communes amicos, qui agerent cum eo, ut de illa mente desisteret: quibus ille respondit, sibi non esse integrum. Etenim paulo ante in concione dixerat, ei, qui in alios animadvertisset indicta causa, dicendi ipsi potestatem fieri non oportere. Hominem gravem, & civem egregium! qui, qua poena senatus, consensu bonorum omnium, eos affecerat, qui urbem

8 Parare] Nam extremo anno consulatus Ciceronis, id est, iv. idus Decembris, ut mos erat, magistratum initurus erat Metellus Nepos trib. pl. design. Man.

9 Claudia] Impudica muliere, P. Clodii sorore, de qua in oratione pro Cælio, & epist. 1. lib. II. ad Att. Idem.

10 Uxore tua] Quomodo uxor fuerit Celeris, cum ejus fratrem P. Clodium, fratrem patrem Celeris nominet Cicero in oratione pro Cælio? an eadem & soror & conjux? sic opinor: ut Clodius & Clodia filii fuerint Cæcilie, sororis ejus Metelli, qui Celerem & Nepotem genuit. Man.

11 Verissimum pulcherrimumque jusjurandum] Hoc, temp. a se uno conservatam. De quo sic in oratione pro domo: Resp. semper interesse putaret, me illius pulcherrimi facti, quod ex auctoritate senatus, consensu bonorum omnium, pro salute patriæ gestissem, splendorem verbis dignitatemque retine-

re; præsertim cum mihi uni in hac republ. audiente populo Romano, opera mea hæc urbem & hanc remp. esse salvam jurato dicere fas fuisset. Et in Pisonem: Ego, cum in concione, abiens magistratu, dicere a tribuno pl. prohiberet, que constitueram; cumque is mihi tantummodo, ut jurarem, permitteret; sine ulla dubitatione juravi, rempubl. atque hanc urbem meo usque opere esse salvam. Idem confirmat Dio lib. 37. Idem.

12 Indicta causa] Significabat, Lentulum, Cethegum, Statilium, Gabinium, Ceparium, consocios & participes conjurationis Catilinae, indicta causa, contra leges moremque majorum, esse condemnatos. Animadvertisse autem in eos Ciceronem dicit, quod eo jubente in carcere singularati sunt, ut Sallustius, Plutarchus, Dio scriptum reliquere. Appianus hoc addit, Ciceronem eos necari in conspectu suo jussisse, quod factum est. Idem.

urbem incendere, magistratus ac senatum trucidare, bellum maximum conflare voluissent, eadem dignum judicaret eum, qui curiam cæde, urbem incendiis, Italiam bello liberasset. Itaque ego Metello, fratri tuo, præsentii, restiti. Nam in senatu, Kalendis Januariis, sic cum eo de republica disputavi, ut sentiret sibi cum viro forti & constanti esse pugandum. A. d. tertium non. Januar. cum agere cœpisset, tertio quoque verbo orationis suæ me appellabat, mihi minabatur: neque illi quidquam deliberatius fuit, quam me, quacunquæ ratione posset, non iudicio, neque disceptatione, sed vi atque impressione evertere. Hujus ego temeritati si virtute atque animo non ¹³ restitissim; quis esset, qui me in consulatione non casu potius existimaret, quam consilio, fortem fuisse? Hæc si tu Metellum cogitare de me nescisti, debes existimare te maximis de rebus a fratre esse celatum: sin autem aliquid impertivit tibi sui consilii, lenis a te & facilis existimari debeo, qui nihil tecum de his ipsis rebus exoptulem. Et, si intelligis, non me dicto Metelli, ut scribis, sed consilio ejus, animoque in me inimicissimo esse commotum; cognosce nunc humanitatem meam, si humanitas appellanda est in acerbissima injuria remissio animi ac dissolutio. Nulla est a me unquam sententia dicta in fratrem tuum: quotiescunque aliquid est actum, ¹⁴ sedens iis assensu, qui mihi lenissime sentire visi sunt. Addam illud etiam, quod jam ego curare non debui, sed tamen fieri non moleste tuli, atque etiam, ut ita fieret, pro mea parte adjuvi, ut senatus-consulto meus inimicus, quia tuus frater erat, sublevaretur. Quare non ego oppugnavi fratrem tuum, sed fratri tuo repugnavi: nec in te, ut scribis, *animo sui mobili*, sed ita stabili, ut in mea erga te voluntate, etiam desertus ab officiis tuis, permanerem. Atque hoc ipso tempore tibi pene minitanti nobis per literas, hoc rescribo atque respondeo: Ego dolori tuo non solum ignosco, sed summam etiam laudem tribuo. Meus enim

¹³ Restitissim] Accerrime disputando. Scripsit etiam contra Metelli concionem: ut est in epist. 9. lib. I. ad Att. & in Gellio lib. XVIII. cap. 7. *Manur.*

¹⁴ Sedens] Assensio enim paucis verbis absolvitur. Stantes autem sententiam pluribus verbis dicebant: *Idem.* Vide Sallust. Catil. 50. & 53. Gell. III. 18.

enim me sensus, quanta vis fraterni sit amoris, admonet. A te peto, ut tu quoque æquum te judicem dolori meo præbeas: si acerbe, si crudeliter, si sine causa sum a tuis oppugnatus, ut statuas, mihi non modo non cedendum, sed etiam tuo atque exercitus tui auxilio in ejusmodi causa utendum fuisse. Ego te mihi semper amicum esse volui: me ut tibi amicissimum esse intelligeres, laboravi. Maneo in voluntate, &, quoad voles tu, permanebo; citiusque amore tui fratrem tuum odisse desinam, quam illius odio quidquam de nostra benevolentia detrahiam. Vale.

Q. METELLUS NEP. M. T. C. S. D.

III. **H**OMINIS importunissimi contumelia, quibus crebris concionibus me onerat, tuis erga me officiis leniuntur: &, ut sunt leves ab ejusmodi homine, a me despiciuntur: libenterque commutata persona, te mihi fratris loco esse duco. De illo ne meminisse quidem volo, tametsi bis eum ² invitum servavi. De meis rebus, ne vobis multitudine literarum molestior essem, ad Lollium perscripsi: de rationibus provinciæ, quid vellem fieri, ut is vos doceret, & commonefaceret. Si poteris, velim pristinam tuam erga me voluntatem conserves. Vale.

ARG. De contumeliis cujusdam necessarii, qui P. Clodius videtur esse, queritur, in cuius loco Ciceronem, officiis persectum, sibi optat esse, a quo petit, ut benevolentiam conservet. *Anno U. C. 697.*
¹ Tametsi bis invitum eum servavi] Cum illum Edilem faciendum curavi, ut iudicium de vi vitaret: ad quod illum bis Milo vocavit. Nec me hic temporis ratio movet, quo-

niam epistolæ per tempora non sunt digestæ: ne miretur quispiam hanc sequenti esse præpositam. *Corrad.*
² Invitum] Nemo servatur invitus. Sed qui palam peccat, nec prænæ metu flagitii abstinere, is cum impunitatem adipiscitur, servari videtur invitus. Clodii autem cunctis pene sceleribus inquinatam vitam quasi ignorat? *Manur.*

M. C. Q. METELLO NEPOTI COS. S. D.

IV. **L**ITERÆ Q. fratris, & T. Pomponii, necessarii mei, tantum spei dederant, ut in te non minus auxilii, S quam quam

ARG. Exul opem implorat consulis, & memoriam beneficii pollicetur. *Anno U. C. 696.*

quam in tuo¹ collega, mihi constitutum fuerit. Itaque ad te literas statim misi: per quas, ut fortuna postulabat, & gratias tibi egi, & de reliquo tempore auxilium petii. Postea mihi non tam meorum literarum, quam sermones eorum, qui hac iter faciebant, animum tuum immutatum significabant: quæ res fecit, ut tibi literis obstrepere non auderem. Nunc mihi Quintus frater meus mitissimam tuam orationem, quam in senatu habuisses, perscripsit: qua inductus, ad te scribere sum conatus, & abs te, quantum tua fert voluntas, peto quæsoque, ut tuos mecum serves potius, quam propter arrogantem crudelitatem tuorum me oppugnes. Tu² tuas inimicitias ut reipublicæ donares, te vicisti; alienas ut contra rempublicam confirmes, adduceres? Quod si mihi tua clementia opem tuleris, omnibus in rebus me fore in tua potestate tibi confirmo. Sin mihi neque magistratum, neque senatum, neque populum auxiliari, propter eam³ vim, quæ me cum republica vicit, licuerit: vide, ne, cum velis revocare tempus omnium servandorum, cum qui fervetur non erit, non possis. Vale.

¹ Collega] P. Lentulo consule, Ciceronis cerbissimas gesserat. Vide Pedianum in comeditum enixe curante: ut ex epist. & orationibus constat. *Manus.*
² Tuas inimicitias] Fortasse quas cum C. Curione, qui de Dardanis triumphavit, a-

mentario Corneliane. *Manus.*
³ Vim] Tribunitiam Clodii, & consularem Pisonis & Gabinii. *Corradus.*

M. C. C. ANTONIO, M. F. IMPERATORI, S. D.

V. **E**TSI statueram nullas ad te literas mittere, nisi commendatitias; non quo eas intelligerem satis apud te valere, sed ne iis, qui me rogarent, aliquid de nostra conjunctione imminutum esse ostenderem: tamen, cum T. Pomponius, homo omnium meorum in te studiorum & officiorum maxime conscius, tui cupidus, nostri amantissimus, ad te proficisceretur, aliquid mihi scribendum putavi: præsertim cum aliter ipsi Pomponio satisfacere non possem. E-

ARG. Desiderat C. Antonii, sui nuper in consulari collega; tum proconsulis Macedoniae, officia mutua; deinde Pomponii At-

tici, qui has afferbat, in provincia negotium commendat. Silano, & Murena. *Coß.* Anno U. C. 691.

go si abs te summa officia desiderem, mirum nemini videri debeat. Omnia enim a me in te profecta sunt, quæ ad tuum commodum, quæ ad honorem, quæ ad dignitatem pertinent. Pro iis rebus nullam mihi abs te relatam esse gratiam, tu es optimus testis. Contra etiam esse aliquid abs te profectum, ex multis audivi. Nam comperisse me, non audeo dicere, ne forte id ipsum verbum ponam, quod abs te ajunt falso in me solere conferri. Sed ea, quæ ad me¹ delata sunt, malo te ex Pomponio, cui non minus molesta fuerunt, quam ex meis literis, cognoscere. Meus in te animus quam singulari officio fuerit, & senatus & populus Romanus testis est. Tu quam gratus erga me fueris, ipse existimare potes: quantum mihi debeas, cæteri existiment. Ego quæ tua causa antea feci, voluntate sum adductus, posteaquam constantia. Sed² reliqua, mihi crede, multo majus meum studium, majoremque gravitatem, & laborem desiderant. Quæ ego si non profundere ac perdere videbor, omnibus meis viribus sustinebo: sin autem ingrata esse sentiam, non committam ut tibi ipse insanire videar. Ea quæ sint, & cujusmodi, poteris ex Pomponio cognoscere. Atque ipsum tibi Pomponium ita commendo, ut quanquam ipse causa confido te facturum esse omnia, tamen abs te hoc petam, ut, si quid in te residet amoris erga me, id omne in Pomponii negotio ostendas. Hoc mihi nihil gratius facere potes. Vale.

¹ Delata] De querelis tuis. Libentius enim ad querelas Antonii refero, quam ad id quod legitur *Att.* l. 10, de parte pecuniarum, quæ contra leges ab Antonio in provincia cogentur, Ciceroni danda. *Man.*
² Reliqua] Quæ imminet, ut accusatio

conjurantis: & quod Pompejani prodromi sumtiarent aperte, Pompejum asturum, tibi succedi oportere; eodemque tempore ageret prætor ad populum, quod contra Dardanos avare & ob id infeliciter rem gesserit. *Coß.* *radus.*

M. C. P. SEXTIO, L. F. PROQUÆSTORI, S. D.

VI. **C**UM ad me Decius, librarius, venisset, egissetque mecum, ut operam darem, ne tibi hoc tempore

S. 2. sic-
 ARG. Narrat, quam adhibuerat diligentiam, ne P. Sextio, pro Quæstore C. Antonii in Macedonia succederetur. Addit de sua emptione, non sine joco; & de Sextii

adificatione. Anno U. C. 691.
¹ Librarius] Qui libros transcribit. Liquer notio ex Ciceronis filii epistola 21. extrema, lib. XVI. *Cellar.*

succederetur, quamquam illum hominem frugi & tibi amicum existimabam, tamen, quod memoria tenebam cujusmodi ad me literas antea misisses, non satis credidi homini prudenti, tam valde esse mutatam voluntatem tuam. Sed postquam & Cornelia tua Terentiam convenit, & ego cum Q. Cornelio locutus sum; adhibui diligentiam, quotiescumque senatus fuit, ut adessem, plurimumque in eo negotii habui, ut Q. Fufum, tribunum plebis, & ceteros, ad quos tu scriperas, cogere potius mihi credere, quam tuis literis. Omnino res tota in mensem Januarii rejecta erat, sed facile obtinebatur. Ego tua gratulatione commotus, quod ad me pridem scriperas velle te bene evenire, quod de Crasso domum emissem; emi eam ipsam domum xxxv, aliquanto post tuam gratulationem. Itaque nunc me scito tantum habere aris alieni, ut cupiam conjurare, si quisquam recipiat: sed partim odio inducti me excludunt, & aperte vindicem conjurationis oderunt; partim non credunt, & a me

2 *Homini prudenti*] Roberti Stephani editio rectissime scribit, *homini prudenti*, hoc est, homini frugi, ut ante ipsum appellat. *Grewius.*

3 *Q. Fufum tribunum pl.*] Hic locus epistolam Messalla & Pisonis Coss. scriptam esse significat. Nam hoc anno tributum a Fufio gestum ait Dio lib. 38. idque confirmat Alconius, qui, quo tempore Clodius de incestu accusatus est, huius Fufi opera famum tradit, ne a senatu asperius decerneretur. De incestu autem Clodii actum Pisonis & Messalla Coss. ex epist. ad Att. lib. 3. in quibus etiam Fufius tribunus plebis nominatur, facile intelligitur. Idem, interfecto Clodio, acerrimus Milonis fuit adversarius: & a Cicerone notatur in oratione pro Milone, cum ait: *Divisa sententia est, postulante nescio quo: nihil enim necesse est, omnium flagitia proferre.* Biennio post, ad illitate omnia, praeuram gessit Caesare & Bibulo Coss. legemque de suffragiis tulit. Tertius Dio, Consul fuit cum P. Vatinio, anno DCCV. ut fasti docent Capitolini. Socrer fuit Pansa consulis, qui Muriensium praetor, partium resp. contra M. Antonium defensor, interfectus est. Defendit Antonium in senatu, a Cicerone oppugnatum: ut ex Philip-

pici & epistolis ad Brutum constat, Caleno cognomen fuit. *Phil. VIII. 3. Manutius.*

4 *De Crasso*] A Crasso. Notum loquendi genus. Hoc & in ea declamatore, quae Salustii nomine inscribitur, in Ciceronem confertur his verbis: *Domum ipsam tuam ut & rapinis sanctam tibi ac tuis comparasti: videlicet ut nos commanefacias, quam conversa resp. sit, cum in ea domo habitares, homo flagitiosissime, quae P. Crasso, civi consulari, fuit.* Idem.

5 *XXXV.*] Tricies quinque: ut subaudiatur, centenis millibus nummum. Accipitur autem mutua a P. Sylla, qui tum reus erat. *It. S. oratio*, ut ait Gellius l. XII. cap. 12. Hac domus primum fuerat M. Livii Drusii, ejus qui tribunus plebis initio huius Drulici a nescio quo est interfectus. Deinde possedit eam Crassus hic, a Cicerone nominatus; post Crassum, Cicero; post Ciceronem, Censorinus; post Censorinum, Statilius Siffenna. Quod Vellejus lib. 2. memoriz tradidit. *Idem.* Vide Budaeum, de *Affe*, lib. 3.

6 *Conjurare*] Joculari: quia Catilinae jusque socii, cum as alienum feneratoribus solvere non possent, in patriam conjurarunt. *Salustius. Idem.*

me infidias metuunt: nec putant ei nummos deesse posse, qui ex obsidione feneratoros exemerit. Omnino semisibus magna copia est. Ego autem meis rebus gestis hoc sum affectus, ut bonum nomen existimer. Domum tuam atque aedificationem omnem perpexi, & vehementer probavi. Antonium, etsi ejus in me officia omnes desiderant, tamen in senatu gravissime ac diligentissime defendi; senatumque vehementer oratione mea, atque auctoritate commovi. Tu ad me velim literas crebrius mittas. Vale.

7 *Ex obsidione*] Maxime enim contra feneratoros & locupletes facta conjuratio est. Quo spectat illud in epist. t. lib. 1. ad Fratrem: *Publiani, quod is negotiantur, ut locupletes sint, nostri consulatus beneficio incolumem se fortunam habere arbitrantur.* Et lib. 2. Off. *Namque vehementius actum est, quam me consule, ne solveretur: armis & castris tentata res est.* Manut.

8 *Omnino semisibus magna copia est*] Et hic locus diligenter etiam considerandus est. Alii legunt *omnino semisibus*, vetuli *codices anni semisibus*. Nos lectionem eam secuti sumus quae parum a prisca exemplaribus difcederet, & sententiam eandem retineret. In *semisibus* enim clari sunt & certi vetusti codices. Vox illa omnino quam restitimus, non integra in illis legitur, ut nonnihil scrupuli etiam restet. Mentionem facit huius loci Hermolaus in 11. editione Plinianarum castigationum lib. XIV. cap. 4. qui eandem fere quam nos emendationem proponit, volumus nos notum facere, cum videmus adhuc hunc locum tribuere. *Vilior. Leg. Bonis*, id est illi, quorum fides non laborat, parata facultas est pecuniae mutuae sub semisibus usuris, vel fenore sex num-

morum in centenos. Usura centesima, vel asses sunt unus nummus mensuris in centum, & sic duodecim annui. Usura deuces est nummus mensuris in centenos minus duodecima parte, & sic undecim nummi annui. Usura dextrantes, decem in centenos annui. Usura doctantes, novem. Usura bebes, octavo. Usura septentes, septem. Usura semisfes, sex. Usura quincantes, quinque. Usura trientes, quatuor. Usura quadrantes, tres. Usura sextantes, duo. Usura uncia, unus in centum annuus. Vide IV. *Obsf. 9. Gron.*

9 *Bonem nomen*] Id est, bonae fidei debitor. Debitorum nomina in expensi codicem referebantur. Inde factum, ut *Nomen* acciperetur & pro debita pecunia unde *exigere nomina*, in Verrem; & pro debitore, ut hic, & quod ab Alphio feneratoro dici solitum refert Columella, vel *optima nomina non appellando feri mala*. Man.

10 *Antonium*] C. Antonium, collegam Ciceronis in consulari, qui hoc tempore Macedoniam regebat. *Idem.*

11 *In senatu*] Cum ageretur de Antonio ex provincia ob rapinas revocando: ut ex epist. 10. lib. I. ad Att. intelligo. *Idem.*

M. T. M. F. C. CN. POMPEJO, CN. F.
MAGNO, IMP. S. D.

VII. **S**I tu exercitusque valetis, bene est: ego valeo. Ex literis tuis, ¹ quas publice misisti, cepi una cum omnibus incredibilem voluptatem. Tantam enim spem otii ostendisti, quantam ego semper omnibus, te uno fretus, pollicebar. Sed hoc scito, ² tuos veteres hostes, novos amicos, vehementer literis percussos, atque ex magna spe deturbatos jacere. Ad me autem literas quas misisti, quamquam exigam significationem tuæ erga me voluntatis habebant, tamen mihi scito jucundas fuisse. Nulla enim re tam lætari soleo, quam meorum officiorum conscientia: quibus si quando non mutue responderetur, apud me plus officii residere facillime patior. Illud non dubito, quin si te mea summa erga te studia parum mihi adjunxerint, respublica nos inter nos conciliatura conjuncturaque sit. Ac ne ignores, quid ego in tuis literis desiderarim, scribam aperte, sicut & mea natura, & nostra amicitia postulat. Res eas gessi, quarum aliquam in tuis literis, & nostræ necessitudinis & reipublicæ causa, gratulationem expectavi: quam ego abs te prætermisam esse arbitror, quod vererere, ³ ne cujus animum offenderes. Sed scito ea, quæ nos pro salute patriæ gessimus, orbis terræ judicio ac testimonio comprobari. Quæ, cum veneris, tanto consilio, tantaque animi magnitudine a me gesta esse cognosces, ut tibi multo majori, quam Africanus fuit,

ARG. Pompejo de victoria Mithridatica gratulatur: contra sibi illum de conjuratione disjecta nihil gratulari, exprobat: amicum tamen ei fore pollicetur. Anno U. C. 691.

¹ Quas publice misisti] Ex Asia de Mithridatico bello confecto. Corradus. Literas publice mittere est ad senatum populumque Romanum scribere de rebus gestis. Grevius.

² Tuos veteres hostes, novos amicos] Crassum & Lucillum. Manutius. Ego vero intelligo reliquias Catilinarie conjurationis, de quibus l. Att. epist. 14. Barbarus juvener,

totus ille grex Catilina. Hos dicit veteres hostes Pompeji, quod ille omnibus Rempublicam volentibus fortissime olim resistit. Novos amicos, quia Pompejus in epist. de rep. per Ciceronem vindicata, & punitis supplicio fontibus nullum verbum posuerat, ne offenderet homines populares, coque illis reconciliatus & amicus videbatur. J. F. Gronov.

³ Ne cujus] Ut C. Cæsar, aut M. Crassus, quos occulte favere conjuratis multi suspicati sunt. Manutius.

fuit, me non multo minorem, quam Lælium, facile & in republica & in amicitia adjunctum esse patiare. Vale.

M. T. C. M. LICINIO, P. F. CRASSO S. D.

VIII. **Q**UANTUM meum studium extiterit dignitatis tuæ, ¹ vel tuendæ, vel etiam augendæ, non dubito quin ad te omnes tui scripserint. Non enim fuit aut mediocre, aut obscurum, aut ejusmodi, quod silentio posset præteriri. Nam & cum ² consulibus, & cum multis consularibus tanta contentione decertavi, quanta nunquam antea ulla in causa; suscepique mihi perpetuam propagationem pro omnibus ornamentis tuis; veterique nostræ necessitudinis jamdiu debitum, sed multa varietate temporum ³ interruptum officium cumulate reddidi. Neque mehercule unquam mihi tui, aut colendi, aut orandi voluntas defuit: sed quædam pestes hominum, laude aliena dolentium, & te nonnunquam a me alienarunt, & me aliquando immutarunt tibi. Sed extitit tempus ⁴ optatum mihi magis, quam speratum, ut, florentissimis tuis rebus, mea perspicere possent & memoria nostræ voluntatis, & amicitiae fides. Sum enim consecutus, non modo ut domus tua tota, sed ut cuncta civitas me tibi amicissimum esse cognosceret. Itaque & præstantissima omnium foeminarum uxor tua, & eximia pietate, virtute, gratia tui Crassi, meis consiliis, monitis, studiis, actionibusque nituntur: & senatus, populusque Romanus intelligit, tibi absentem nihil esse tam promptum, aut tam paratum,

ARG. Crasso in Syriam profecto, scribit, quanta eum contentione defenderit, & excusata, quæ intercesserat, similitate, amicitiam à primo in forum ingressu repetit, cuius constantiam pollicetur adeo, ut, interjectis nonnullis de filiis Crassi, has literas fœderis vim habituras esse fiant. Anno U. C. 699.

¹ Vel tuenda] Contra Attejum Trib. pl. Epist. 8. lib. I. Corradus.

² Consulibus] L. Domitio Enobarbo & Appio Claudio Pulchro. Corradus.

³ Interruptum] Ob eam similitatem, quam

inter eos Catilina temporibus exortam, quia Crassus conjurationis conficius & participes putaretur, Plutarchus in Crassi vita prodidit. Manutius.

⁴ Optatum mihi magis, quam speratum] Hoc refertur ad id quod sequitur, Florentissimas rebus tuis: quia rebus afflictis, non florentissimis, amor vere perspicitur. Mihi autem, inquit, contigit, quod optabam potius, quam sperabam, ut optimo rerum tuarum statu, mea tamen & memoria veteris nostræ necessitudinis, & post reconciliatam gratiam fides perspicere possent. Idem.

ratum, quam in omnibus rebus, quæ ad te pertineant, operam, curam, diligentiam, auctoritatem meam. Quæ sint acta, quaque agantur, domesticorum tibi literis declarari puto. De me sic existimes, ac tibi persuadeas vehementer velim, non me repentina aliqua voluntate, aut fortuito ad tuam amplitudinem meis officiis amplectendam incidisse; sed⁵ ut primum forum attigerim, spectasse semper, ut tibi possem quam maxime esse conjunctus. Quo quidem ex tempore, memoria teneo, neque meam tibi observantiam, neque mihi tuam summam benevolentiam ac liberalitatem defuisse. Si quæ intercederunt, non tam re, quam suspitione, ⁶ violata; ea cum fuerint & falsa & inania, sint evulsa ex omni memoria vitæ nostræ. Is enim tu vir es, & eum me esse cupio, ut quoniam in eadem reipublicæ tempora incidimus, conjunctionem amicitiamque nostram utrique nostrum laudi sperem fore. Quamobrem tu quantum tuo judicio tribuendum esse nobis putes, statues ipse: & ut spero, statues ex nostra dignitate. Ego vero tibi profiteor atque polliceor exitium & singulare meum studium in omni genere officii, quod ad honestatem & gloriam tuam spectet: in quo etiam si multi mecum contendunt, tamen cum reliquis omnibus, tum Crassis tuis judicibus, omnes facile superabo: quos quidem ego ambo unice diligo, sed in Marco benevolentia impari. Hoc magis sum⁷ Publio deditus, quod me, quamquam a pueritia sua semper, tamen hoc tempore maxime, sicut

⁵ Ut primum] Hoc est, ab ineunte adolescentia, simul ac indui togam virilem deposita prætexta, ab amicis deductus in forum, ut transcriberet in viros. Cic. lib. XV. epist. 16. Qui postquam forum attigisti, nihil fecisti, nisi plenissimam amplissimam dignitatis. Pro quo in lib. XIII. epist. 10. dicit in forum venire. Suet. est in forum deduci. Solebant enim tum ab amicis deduci in forum atque in templum sacrificandi causa. Ipse dies, quo togam virilem capiebant, dicebatur dies tyrociniis, & annus ille, annus tyrociniis: qui pro capto adolescentium nomenquam erat annus quartus, quintus, aut sextus decimus. Certum enim non fuisse fat multis argumentis offenderunt viri docti. Plerumque tamen

fuisse quartum decimum satis apparet ex Servio, qui ad VII. Æn. notat, tyrones anno quarto decimo exeunte togam virilem sumpsisse, quinto decimo armis se exercuisse in campo Martio, sexto decimo exeunte stipendia mereri cepisse. *Grævius.*
⁶ Violata] Sic ad Att. epist. 15. lib. I. II. la, que violata, expiuntur. Violari enim dicitur, quasi sacrosancta amicitia sit. *Masurius.*
⁷ Publio] Quo intercedente, Cicero & Crassus reconciliari sunt. Amabat is Cicero nem unice propter eloquentiam. Epist. 8. lib. II. ad fratrem: & in Bruto, cap. 81. Interfectus est a Parthis. *Idem.*

sicut alterum parentem, & observat, & diligit. Has literas velim existimes foederis habituras esse vim, non epistolæ, meque ea, quæ tibi promitto ac recipio, sanctissime esse observaturum, diligentissimeque esse facturum. Quæ a me suscepta defensio est, te absente, dignitatis tuæ, in ea jam ego non solum amicitia nostræ, sed etiam constantia meæ causa permanebo. Quamobrem satis esse hoc tempore arbitratus sum hoc ad te scribere: me, si quid ipse intellerem aut ad voluntatem, aut ad commodum, aut ad amplitudinem tuam pertinere, mea sponte id esse facturum: sin autem quippiam aut a te essem admonitus, aut a tuis, effecturum ut intellerem, nihil neque te scripsisse, neque quemquam tuorum frustra ad me detulisse. Quamobrem velim ita & ipse ad me scribas de omnibus minimis, maximis, mediocribusque rebus, ut ad hominem amicissimum; & tuis præcipias, ut opera, consilio, auctoritate, gratia mea sic utantur in omnibus, publicis, privatis, forensibus, domesticis, tuis, amicorum, hospitem, clientium tuorum negotiis, ut, quoad ejus fieri possit, præsentia tuæ desiderium meo labore minuatur. Vale.

VATINIUS IMP. CICERONI SUO S. D.

IX. SI vales, bene est: ego valeo. Si tuam consuetudinem in patrociniis tuendis servas, P. Vatinius cliens adventit, qui¹ pro se causam dicere vult. Non, puto, repudiabis in honore, quem² in periculo recepisti. Ego autem quem potius adoptem, aut invocem, quam illum, quo descendente vincere didici? An verear, ne, qui potentissimorum hominum conspirationem neglexerit pro mea salute, is pro honore meo pusillorum ac malevolorum obtractationes, & invidias non prosternat, atque oberat? Quare, si me, Tom. VII. sicut

ARG. P. Vatinius, e consulatu Illyrici rector a Cæsare didatore constitutus, Cicero ni dignitatem suam contra malevolos defendendam commendat. Scripta Cæsare IV. Consule sine collega. Anno U. C. 708.

¹ Pro se causam] De supplicationibus obtinendis. *Corrad.*

² In periculo recepisti] Reum factum anno decimo fere ante. Ep. 8. lib. I. *Idem.*

sicut soles, amas, suscipe me totum: atque hoc quidquid est oneris ac muneris, pro mea dignitate tibi tuendum ac sustinendum puta. Scis meam fortunam, nescio quomodo, facile obtrectatores invenire, non meo quidem mehercules merito: sed quanti id refert, si tamen fato nescio quo accidit? Si qui forte fuerit, qui nostræ dignitati obesse velit, peto a te, ut tuam consuetudinem & liberalitatem in me absente defendendo mihi præstes. Literas ad senatum de rebus nostris gestis, quo exemplo miseram, infra tibi perscripsi. Dicitur mihi tuus servus anagnostes fugitivus cum Vardais esse: de quo tu mihi nihil mandasti: ego tamen terra marique ut conquireretur, præmandavi: & profecto tibi illum reperiam, nisi si in Dalmatiam aufergerit: & inde tamen aliquando eruiam. Tu nos fac ames, Vale. A. d. v. idus Quintiles, ex castris, Naronæ.

³ Liberalitatem] Est studium de aliis bene merendi. Ut lib. I. epist. 9. & X. epist.

³ Grævus.

⁴ Quo exemplo] Hoc est, exemplum, sive, ut barbari loquuntur, copiam epistolæ meæ ad Senatum de rebus gestis scriptæ, hæc literis subjeci. Idem.

⁵ Anagnostes] Eruditi & opulenti homines inter alia ministeria habebant quoque,

qui ipsis cenantibus, lavantibus, aut vigilantibus noctu aut alio tempore libros vel aliorum, vel suos legerent, hos anagnostas Græco vocabulo, ut Cic. I. ad Att. epist. 9. lectores Latino appellarent.

⁶ Vardais] Dalmatiæ populus.

⁷ Naronæ] Liburniæ civitas, postea colonia facta, ad fluvium Naronem.

P. VATINIUS CICERONI SUO S. D.

X. SI vales, bene est: ego quidem valeo. De Dionysio tuo adhuc nihil extrico: & eo minus, quod me frigus Dalmaticum, quod illinc eiecit, etiam hic refrigeravit. Sed tamen non desistam, quin illum aliquando eruiam. Sed tamen omnia mihi dura imperas. De Catilio nescio quid ad me scripsisti deprecationis diligentissima: Apage te cum nostro Sexto Servilio: nam mehercule ego illum quoque amo. Sed huiusmodi vos clientes, huiusmodi causas recipitis? hominem unum omnium crudelissimum, qui tot ingenuos, matres-

ARG. Agit de servo fugitivo Dionysio: de & decernendis supplicationibus. Anno U. C. Catilio pirata captivo: de rebus a se gestis, 708.

tres-familias, cives Romanos occidit, arripuit, disperdidit, regiones vastavit? Simius, non semivis homo, contra me arma tulit, & eum bello cepi. Sed tamen, mi Cicero, quid facere possum? Omnia mehercule cupio, quæ tu mihi imperas. Meam animadversionem, & supplicium, quo ulurus eram in eum quem cepissem, remitto tibi & condono. Quid illis respondere possum, qui sua bona direpta, naves expugnatas, fratres, liberos, parentes occisos, actiones expoluntant? Si mehercules Appii os haberem, in cuius locum suffectus sum, tamen hoc sustinere non possem. Quid ergo est? Faciam omnia sedulo, quæ te sciam velle. Defenditur a Q. Volusio, tuo discipulo, si forte ea res poterit adversarios fugare; in eo maxima spes est. Nos, si quid erit illius opus, defendes. Cæsar adhuc mihi injuriam facit: de meis supplicationibus, & rebus gestis Dalmaticis adhuc non refert: quasi vero non justissimi triumphus in Dalmatia res gesserim. Nam si hoc expectandum est, dum totum bellum consciam, viginti oppida sunt Dalmatiæ antiqua; quæ ipsi sibi asciverunt amplius sexaginta: hæc nisi omnia expugno, si mihi supplicationes non decernuntur; longe alia conditione ego sum, ac cæteri imperatores.

Ego post supplicationes mihi decretas in Dalmatiam profectus sum: sex oppida vi oppugnando cepi: unum hoc, quod erat maximum, quater a me jam captum. Quatuor enim turres, & quatuor muros cepi, & arcem eorum totam: ex qua me nives, frigora, imbres detruferunt: indigneque, mi

T 2

Cice-

¹ Non semivis] Id est, vilissimi ac nullius pretii. Callar.

² Actiones] Expostulare actiones, est petere a prætoribus in urbe, aut pro prætoribus in provincia, agendi contra hunc aut illum copiam, sicuti dicitur actionem dicebatur prætor quos admittebat ad agendum, hoc est, jus suum persequendum in iudicio. Græv.

³ In cuius locum suffectus sum] Cui successi in provincia Illyrico. Non est autem hic Appius, ad quem Cicero lib. III. scribit, quippe qui bello civili perierit. (Val. Max. I. 6.) sed alius, qui rexit Illyricum A. U. C. 706. Cæsare Dicitur. 11. Gron.

⁴ Justissimi] Ob numerum caesorum ho-

stium. Sic ep. eo. lib. II. Visthoris iusta imperator appellatus sum. Manut.

⁵ Ego post supplicationes mihi decretas] In quibusdam libris ab hoc loco nascitur epi-stolæ novæ principium; ita ut ex hac X. front duæ, X. & XI. Nos unam facimus, ut probabilius est. Lambin. Scripta, needum missa superiore epistola, certior factus de supplicationibus tibi decretis, in Dalmatiam, ut bellum conficeret, statim profectus est, oppida sex cepit. Quo facto eandem missit epistolam, quam per dies plures in manibus habuerat, ut aliquid de rebus a se post supplicationes gestis appiageret. Manut.

Cicero, oppidum captum, & bellum jam confectum relinquere sum coactus. Quare te rogo, si opus erit, ad Casarem meam causam agas, meque tibi in omnes partes defendendum putes: hoc existimans, neminem te tui amantiores habere. Vale. Nonis Decemb. Narona.

M. T. C. P. VATINIO IMPERATORI S. D.

XI. GRATA tibi mea esse officia non miror: cognovi enim te gratissimum omnium: idque nunquam desisti predicare. Nec enim tu mihi habuisti modo gratiam, verum etiam cumulatissime retulisti. Quamobrem reliquis tuis rebus omnibus pari me studio erga te, & eadem voluntate cognosces. Quod mihi foeminam primariam, Pompejam, uxorem tuam commendas: cum Sura nostro statim, tuis literis lectis, locutus sum, ut ei meis verbis diceret, ut, quicquid opus esset, mihi denuntiaret: me omnia, quae ea vellet, summo studio curaque facturum: itaque faciam, eamque, si opus esse videbitur, ipse conveniam. Tu tamen ei velim scribas, ut nullam rem, neque tam magnam, neque tam parvam putet, quae mihi aut difficilis, aut parum me digna videatur. Omnia, quae in tuis rebus agam, & non laboriosa mihi, & honesta videbuntur. De Dionysio, si me amas, confice. Quamcumque ei¹ fidem dederis, praestabo. Si vero² improbus fuerit, ut est, duces eum³ captivum in triumpho. Dalmatis dii male faciant, qui tibi molesti sunt. Sed, ut scribis, brevi capientur, & illustrabunt res tuas gestas: semper enim habiti sunt bellicosi. Vale.

ARG. Respondet epistola, quae non extat, laudando gratum animum, & studium suum uxori, quam commendaverat, non desurum pollicetur. Addit de Dionysio fugitivo, & ipse triumpho Dalmatici. Anno U. C. 708.

¹ Fidem dederis] Redire volebat, penae

metu, Dionysius ad Ciceronem, a quo susceptis multis libris, aufugerat. Epist. 77. lib. XIII. Manutius.

² Improbus] Ut redire nolit. Idem.

³ Captivum] M. captum.

M. C. L.

M. C. L. LUCCEIO, Q. F. S. D.

XII. CORAM me tecum eadem haec agere saepe conantem deterruit pudor quidam pene subrusticus, quae nunc expromam absens audacius. Epistola enim non erubescit. Ardeo cupiditate incredibili, neque, ut ego arbitror, reprehendenda, nomen ut nostrum scriptis illustretur & celebretur tuis; quod etsi mihi saepe ostendis te esse facturum, tamen ignoscas velim huic festinationi meae. Genus enim scriptorum tuorum etsi erat semper a me vehementer expectatum, tamen vicit opinionem meam, meque ita vel cepit, vel incendit, ut cuperem quam celerrime res nostras monumentis commendari tuis. Neque enim me solum commemoratio posteritatis ad spem quandam immortalitatis rapit: sed etiam illa cupiditas, vel ut auctoritate testimonii tui, vel indicio benevolentiae, vel suavitate ingenii, vivi perfruar. Neque tamen, haec cum scribebam, eram necius, quantis oneribus premerere susceptarum rerum, & jam institutarum: sed quia videbam Italici belli & civilis historiam jam a te pene esse perfectam, dixeras autem mihi te reliquas res ordiri; deesse mihi nolui, quin te admonerem, ut cogitares, conjunctene malles cum reliquis rebus nostra contexere, an, ut multi Graeci fecerunt, Callisthenes Troicum bellum, Timaeus Pyrrhi, Polybius Numantinum: qui omnes a perpetuis suis historiis ea, quae dixi, bella separaverunt: tu quo-

ARG. Lucejum, historiarum scriptorem, rogat, ut de rebus suis, in consulatu gestis, & de exilio redituque, singularum separatimque librum conficiat. Ipse ad Att. IV. 6. hanc valde bellam epistolam dixit, quia omni arte usus est ut Lucejo persuadeat. Anno U. C. 697.

¹ Lucejo] Alias, Lucejo.

² Callisthenes Troicum bellum] Vide de hoc Callisthene & ejus scriptis Gerard. Voss. I. de hist. Graec. cap. 2. De hoc bello Homerus & Dicitys Cretensis. Graev.

³ Timaeus Pyrrhi] Fuit domo Siculus,

Tauromenita, vixit tempore Agathoclis cum bellum Tarentinum a Pyrrho gereretur in Italia. Vide de ejus vita & scriptis G. Voss. de Hist. Graec. lib. I. cap. 12. De hoc bello vero vide Flor. lib. I. cap. 18. Liv. epit. lib. XII. & seqq. Plutarchum in vita Pyrrhi. Idem.

⁴ Polybius Numantinum] Vixit temporibus Ptolemaei Philometoris. De quo vid. Ger. Voss. lib. I. de Hist. Graec. cap. 19. De bello vero Numantino vid. Flor. XI. 18. epit. Liv. 57. & seq. Vell. 11. 4. Idem.

quoque item civilem⁵ conjurationem ab hostilibus externisque bellis sejungeres. Equidem ad nostram laudem non multum video interesse: sed ad properationem meam quiddam interest, non te expectare dum ad locum venias, ac itam causam illam totam, & tempus arripere. Et simul si uno in argumento, unaque in persona mens tua tota versabitur, cerno jam animo, quanto omnia uberiora atque ornatiores futura sint. Neque tamen ignoro, quam impudenter faciam, qui primum tibi tantum oneris imponam, (potest enim mihi denegare occupatio tua) deinde etiam, ut ornēs me, postulem. Quid, si illa tibi non tantopere videntur ornanda? Sed tamen, qui semel verecundiae fines transferit, eum bene & naviter oportet esse impudentem. Itaque te plane etiam atque etiam rogo, ut & ornēs ea vehementius etiam, quam fortasse sentis, & in eo leges historiae negligas: gratiamque illam, de qua suavissime quodam in proemio scripsisti, a qua te defectū non magis potuisse demonstras, quam⁶ Herculem Xenophontium illum a voluptate: ea si me tibi vehementius commendabit, ne aspernere: amorique nostro plusculum etiam, quam concedet veritas, largiari. Quod si te adducemus, ut hoc suscipias; erit (ut mihi persuadeo) materies digna facultate, & copia tua. A principio enim conjurationis usque ad reditum nostrum, videtur mihi modicum quoddam⁷ corpus confici posse: in quo & illa poteris uti civilium commutationum scientia, vel in explicandis causis rerum novarum, vel in remediis incommodorum, cum & reprehendes ea, quae vituperanda duces; & quae placebunt, exponendis rationibus comprobabis; & si liberius, ut consue-

⁵ Conjurationem] Factam ipso consule a duobus maxime patriciis, L. Sergio Catilina, praetorio, P. Cornelio Lentulo, consulari, & praetore iterum, Manur.

⁶ Herculem Xenophontium] De quo scribit Xenophon lib. II. Memorabilium, & Cicero lib. I. de Off. his verbis: Hercules Prodicus dicit, ut est apud Xenophontem, cum primum pateret, quod tempus a natura ad deligendum, quam quisque viam vivendi sit ingressurus, datum est, esse in solitudinem, atque ibi solentem diu secum multumque du-

bitasse, cum duas corpora videret, unam voluptatis, alteram virtutis, utram ingredi melius esset. Manur.

⁷ Corpus] Hoc est, librum, volumen. In II. ad Q. Fratrem, epist. 12. Sed utrosque habuerit libros (duo enim sunt corpora) an utroqueque nescio. Vitruv. Cum corpus architecturae scriberem. Eodem modo Graecis auctor dicitur, & vocatus. Cic. VI. ad Att. epist. 1. Hoc tuum corpus curabo, ut habeat. Helych.

⁸ Redituque] Ad haec verba Manutius scribit: Reditum Themistoclis post fugam non invenio. Haec re permotus Hieronymus Fer-

ruisti, agendum putabis, multorum in nos perfidiam, insidias, prodicionem notabis. Multam etiam casus nostri tibi varietatem in scribendo suppeditabunt, plenam cujusdam voluptatis, quae vehementer animos hominum⁸ in legendo scripto retinere possit. Nihil est enim aptius ad delectationem lectoris, quam temporum varietates, fortunaeque vicissitudines: quae etsi nobis optabiles in experiendo non fuerunt, in legendo tamen erunt jucundae. Habet enim praeteriti doloris secura recordatio delectationem. Caeteris vero nulla perfunctis propria molestia, casus autem alienos sine ullo dolore intuentibus, etiam ipsa misericordia est jucunda. Quem enim nostrum ille moriens apud Mantineam Epaminondas non cum quadam miseratione delectat? qui tum denique sibi avelli jubet spiculum, postea quam ei percontanti dictum est, clypeum esse salvum: ut, etiam in vulneris dolore, aequo animo cum laude moreretur. Cujus studium in legendo non erectum Themistoclis⁹ fuga¹⁰ redituque retinetur? Etenim ordo ipse annalium mediocriter nos retinet, quasi enumeratione fastorum. At viri saepe excellentis ancipites variaeque casus habent admirationem, expectationem, latitiam, molestiam, spem, timorem. Si vero exitu notabili concluduntur, expletur animus jucundissima lectionis voluptate. Quo mihi acciderit optatus, si in hac sententia fueris, ut a continentibus tuis scriptis, in quibus perpetuam rerum gestarum historiam complecteris, secernas hanc quasi fabulam rerum eventorumque nostrorum. Habet enim varios actus, multasque actiones & consiliorum & temporum. Ac non vereor, ne assentiant quaedam acupari tuam gratiam videar, cum hoc demonstrarem, me a te potissimum ornari, celebrarique velle. Neque

⁸ In legendo scripto] Videtur ad Cicero- nis genus magis conformata oratio: si scripto delectat, legaturque, vehementer animos hominum in legendo veritate possit. Idem.

⁹ Fuga] Fugit ad Artaxerxen, Perfarum regem, veritus iram Atheniensem, quibus in suspicionem venerat inire cum Perfarum rege contra Graeciam societatis. Manur.

¹⁰ Redituque] Ad haec verba Manutius scribit: Reditum Themistoclis post fugam non invenio. Haec re permotus Hieronymus Fer-

rarius legendum opinabatur, teste eodem Manutio, interitus pro reditu. Aliis placet exitu rescribere, alii obitus: alii plane audent redituque delere. Sed haec omnia ab antiquis libris dissentiant. Mihi dubium non est, quin Cicero *ἐπιπέτρα μνηστικῶν* admiserit, Themistocli tribuens, quae de Alcibiade scripta reliquerunt Historici. Scribere igitur Cicero debebat, immo volebat, *Αλιβιάδης*, sed imprudens posuit *Themistoclis*: id quod notare Criticus debet, non emendare. *Heimannus*.

Neque enim tu is es, qui, quid sis, nescias; & qui non eos magis, qui te non admirentur, invidios, quam eos qui laudent, assentatores arbitrare. Neque autem ego sum ita demens, ut me sempiternæ gloriæ per eum commendari velim, qui non ipse quoque in me commendando propriam ingenii gloriam consequatur. Neque enim Alexander ille gratiæ causa ab Apelle potissimum pingi, & a Lyippo fingi volebat: sed quod illorum artem cum ipsis, tum etiam sibi gloriæ fore putabat. Atque illi artifices, corporis simulacra ¹¹ ignotis nota faciebant: quæ vel si nulla sint, nihilo sint tamen obscuriores clari viri. Nec minus est Spartiatus Agefilaus ille ¹² perhibendus, qui neque pictam, neque fictam imaginem suam passus est esse, quam qui in eo genere laborarunt. Unus enim Xenophontis libellus in eo rege laudando facile omnes imagines omnium, statuasque superavit. Atque hoc præstantius mihi fuerit, & ad lætitiæ animi, & ad memoriæ dignitatem, si in tua scripta pervenero, quam si in cæterorum; quod non ingenium mihi solum suppeditatum fuerit tuum, sicut Timoleonti a Timæo, aut ab Herodoto Themistocli; sed etiam auctoritas clarissimi & spectatissimi viri, & in reipublicæ maximis gravissimisque causis cogniti, atque in primis probati: ut mihi non solum præconium, quod, cum in Sigæum venisset Alexander, ab Homero Achilli tributum esse ¹³ dixit; sed etiam grave testimonium impertitum clari hominis magnique videatur. Placet enim ¹⁴ Hæctor ille mihi Nævianus, qui non tantum laudari se lætatur, sed addit etiam, a laudato viro. Quod si a te non impetro, hoc est, si quæ te res impedit, (neque enim fas esse arbitror, quidquam me rogantem abs te non impetrare) cogar fortasse facere, quod nonnulli sæpe reprehendunt: scribam ipse de me:

mul-

¹¹ Ignotis nota faciebant] Ignotis, posuit, non pro iis qui ignorarentur, sed qui ignorarent illa simulacra: ut id quod patitur, accipitur pro eo quod agit: antique. Nam & Plautus in Pseudolo: Novi; notis prædicat: pro, iis qui noverunt. Et nolet in oratione pro Cælio; De dignitate, Cælius notis ac majoribus natu, etiam sine mea oratio-

ne, tacitus facile ipse respondet. Man.

¹² Perhibendus] Erat hic a Mureto annotatum in margine, perennis.

¹³ Dixit] His verbis: O fortunata adolescentis, qui tua virtutis Homerus præconem invenies! In oratione pro Archia, & Plutarchus in vita. Manutius.

¹⁴ Hæctor] Vide lib. XV. epist. 6.

multorum tamen exemplo, & clarorum virorum. Sed, quod te non fugit, hæc sunt in hoc genere vitia: & verecundius ipsi de se se scribant necesse est, si quid est laudandum; & prætereant, si quid reprehendendum est. Accedit etiam, ut minor sit fides, minor auctoritas: multi denique reprehendant, & dicant, verecundiores esse ¹⁵ præcones ludorum gymnicorum, qui cum cæteris coronas imposuerint victoribus, eorumque nomina magna voce pronuntiarint, cum ipsi ante ludorum missionem corona donentur, alium præconem adhibeant, ne sua voce ipsi se victores esse prædicent. Hæc nos vitare cupimus; & si recipis causam nostram, vitabimus; idque ut facias, rogamus. Ac, ne forte mirere, cur, cum mihi sæpe ostenderis te accuratissime nostrorum temporum consilia atque eventus literis mandaturum, a te id nunc tanto opere & tam multis verbis petamus: illa nos cupiditas incendit, de qua initio scripsi, festinationis, quod alacres animo sumus: ut & cæteri viventibus nobis ex libris tuis nos cognoscant, & nosmetipsi vivi gloriola nostra perfruamur. His de rebus quid acturus sis, si tibi non est molestum, rescribas mihi velim. Si enim suscipis causam, conficiam commentarios rerum omnium. Sin autem differs me in tempus aliud, coram tecum loquar. Tu interea non cessabis, & ea, quæ habes instituta, perpolies, nosque diliges. Vale.

¹⁵ Præcones] Præcones in ludis gymniciis lymponici coronam imponebat; cum tamen erant poetæ Melici, qualis fuit Pindarus, & alii, qui lyra & vanto certatim Olympionicon laudes & præclara facta celebrabant. Ex magno autem Poetarum numero, qui cæteris ingenio præstitisse putabatur, is & Olympionici coronam imponebat; cum tamen erant poetæ Melici, qualis fuit Pindarus, & alii, qui lyra & vanto certatim Olympionicon laudes & præclara facta celebrabant. Ex magno autem Poetarum numero, qui cæteris ingenio præstitisse putabatur, is & O-

M. C. L. LUCCEIO, Q. F. S. D.

XIII. QUANQUAM ipsa consolatio literarum tuarum mihi gratissima est: declarat enim summam benevolentiam conjunctam pari prudentia: tamen

Tom. VII.

V

illum

ARG. Consolationi respondet, qua se mihi esse de rep. desperet. Cæfare IV. consule si te levatum esse fateatur, ut forti animo sit, ne collega. Anno U. C. 708.